

TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARINING PSIXOLOGIK KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISHNING DOLZARBLIGI

Nuriddinxo'jayeva Malikaxon Abror qizi
ORIENTAL UNIVERSITETI magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta'lim muassasalari rahbarlarining psixologik kompetensiyalarini rivojlantirishning dolzarbligi va ijtimoiy ahamiyati tahlil qilinadi. Psixologik kompetensiyalar rahbarlarning boshqaruv jarayonlarida hissiy intellektni boshqarish, konfliktlarni hal qilish, jamoani motivatsiya qilish va stressni bartaraf etishda muhim ahamiyat kasb etadi. Maqolada psixologik kompetensiyalarni rivojlantirishning ta'lim tizimidagi o'rni, uning ta'lim sifatiga ta'siri hamda xalqaro tajribalar o'rganilgan. Shuningdek, psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish bo'yicha strategik yondashuvlar taklif etilgan. Ushbu maqola rahbarlarning boshqaruv qobiliyatlarini oshirish va ta'lim muassasalarining samaradorligini ta'minlashda muhim nazariy va amaliy asoslarni taqdim etadi.

Kalit so'zlar: psixologik kompetensiyalar, ta'lim muassasasi rahbari, hissiy intellekt, konfliktlarni boshqarish, motivatsiya, boshqaruv qobiliyati, ta'lim sifati, xalqaro tajriba, psixologik rivojlanish.

Аннотация. В данной статье анализируется актуальность и социальная значимость развития психологических компетенций руководителей образовательных учреждений. Психологические компетенции приобретают все большее значение в управленческих процессах руководителей для управления эмоциональным интеллектом, разрешения конфликтов, мотивации команды и снятия стресса. В статье исследуется роль развития психологических компетенций в системе образования, ее влияние на качество образования, а также международный опыт. Также предложены стратегические подходы к развитию психологических компетенций. В этой статье представлены важные теоретические и практические основы повышения управленческих способностей руководителей и обеспечения эффективности образовательных учреждений.

Ключевые слова: психологические компетенции, руководитель учебного заведения, эмоциональный интеллект, управление конфликтами, мотивация, управленческие способности, качество образования, международный опыт, психологическое развитие.

Annotation. this article analyzes the relevance and social significance of the development of psychological competencies of heads of educational institutions. Psychological competencies are instrumental in managing emotional intelligence, conflict resolution, motivating the community, and relieving stress in the management processes of leaders. The article explores the role of the development of psychological competencies in the educational system, its impact on the quality of education, as well as international experiences. Strategic approaches to the development of psychological competencies have also been proposed. This article provides important theoretical and

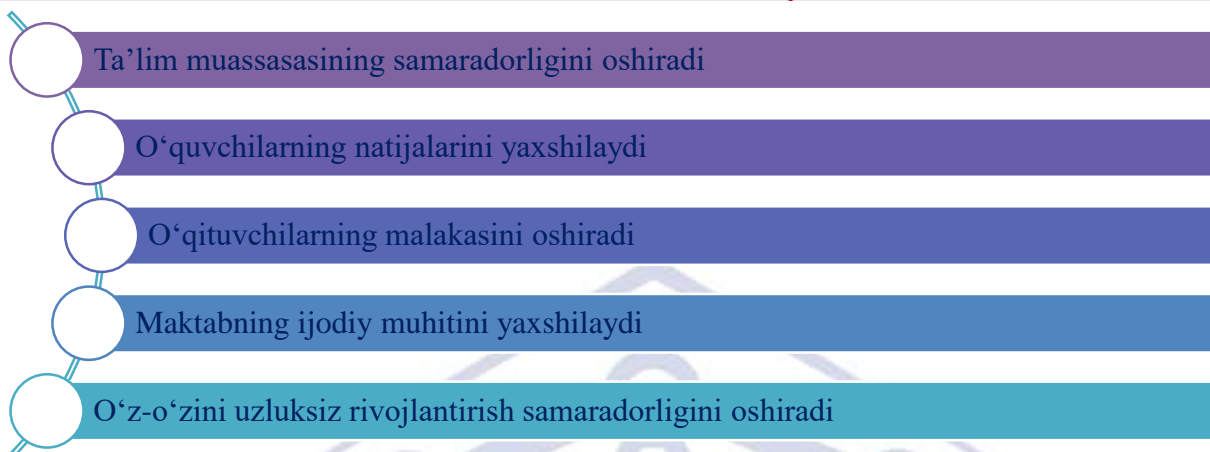
practical foundations in improving management skills of leaders and ensuring the effectiveness of educational institutions.

Keywords: psychological competencies, head of an educational institution, emotional intelligence, conflict management, motivation, management ability, quality of education, international experience, psychological development.

Hozirgi davrda ta'lim tizimini takomillashtirish va uning samaradorligini oshirish global miqyosda eng muhim vazifalardan biri sifatida qaralmoqda. O'zbekiston Respublikasida ham ta'lim tizimining sifatini oshirish va uni xalqaro standartlarga moslashtirish borasida keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu jarayonda ta'lim muassasalari rahbarlarining roli juda katta ahamiyatga ega. Chunki ular o'z faoliyati orqali nafaqat ta'lim jarayonining tashkil etilishi va boshqarilishini ta'minlaydi, balki pedagogik jamoa, o'quvchilar va ota-onalar o'rtasidagi ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirishda ham asosiy omil bo'lib xizmat qiladi. Ta'lim muassasalari rahbarlarining boshqaruv faoliyatida samarali natijalarga erishish uchun ulardan nafaqat yuqori professional bilim va malaka, balki psixologik kompetensiyalar ham talab qilinadi.

Psixologik kompetensiyalar rahbarlarning hissiy intellekt, stressni boshqarish, atrofda qilarni tushunish va ularga ta'sir o'tkazish, konstruktiv muloqot olib borish kabi qobiliyatlarini o'z ichiga oladi. Bu kompetensiyalar nafaqat rahbarning o'z faoliyatini muvaffaqiyatli amalga oshirishida, balki ta'lim muassasasi ichidagi umumiy muhitni yaxshilash va ta'lim sifatini oshirishda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish zarurati zamonaviy ta'lim tizimida paydo bo'layotgan yangi chaqiriqlar va o'zgarishlar bilan bog'liq.

Bugungi kun rahbarlari o'quvchilar va pedagoglarning individual ehtiyojlarini tushunish, konfliktlarni bartaraf etish, pedagogik jamoani motivatsiya qilish va innovatsion boshqaruv usullarini qo'llash kabi murakkab vazifalarni bajarishga majbur. Shu sababli, rahbarlarning psixologik bilim va ko'nikmalarini rivojlantirish masalasi bugungi kunda dolzarb mavzulardan biriga aylangan. Ta'lim muassasalari rahbarlari uchun psixologik kompetentlikning dolzarbligi quyidagilarda aks etadi (1-rasmga qarang).

1-rasm. Ta'lim muassasalari rahbarlari uchun psixologik kompetentlikning dolzarbligi

Umumiy o'rta ta'lim muassasalari rahbarlari uchun psixologik kompetentlikka ega bo'lish o'ziga xos muhim ahamiyatga ega bo'lib, globollashuv jarayonlarida ular quyidagicha asoslanadi:

- Ta'lim muassasasining samaradorligini oshiradi: Psixologik kompetensiyalarga ega bo'lgan rahbarlar o'z emotsiyalarini boshqarish, muammolarni hal qilish va boshqalar bilan samarali munosabatlar o'rnatish qobiliyatiga ega. Bu ularning ta'lim muassasasini samarali boshqarishlari va ijobiy o'quv muhitini yaratishlariga yordam beradi.
- O'quvchilarning natijalarini yaxshilaydi: Psixologik kompetensiyalarga ega bo'lgan rahbarlar o'quvchilarning ehtiyojlarini tushunib, ularni rag'batlantira oladilar. Bu o'quvchilarning o'quvga bo'lgan motivatsiyasini oshiradi va ularning natijalarini yaxshilaydi.
- O'qituvchilarning malakasini oshiradi: Psixologik kompetensiyalarga ega bo'lgan rahbarlar o'qituvchilar bilan samarali munosabatlar o'rnatadilar va ularning o'sishi va rivojlanishiga qo'llab-quvvatlay oladilar. Bu o'qituvchilarning malakasini oshiradi va o'quv samaradorligini yaxshilaydi.
- Maktabning ijodiy muhitini yaxshilaydi: Psixologik kompetensiyalarga ega bo'lgan rahbarlar o'quvchilar, o'qituvchilar va ota-onalar o'rtasida ijobiy munosabatlarni rivojlantira oladilar. Bu maktab iqlimini yaxshilaydi va barcha qatnashchilarga uchun maqsadli va havaslantiruvchi muhit yaratadi.
- O'z-o'zini uzluksiz rivojlantirish samaradorligini oshiradi: Psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish rahbarlarga o'z kuchli va zaif tomonlarini tushinishga

yordam beradi. Bu ularning o‘z-o‘zini tanib-bilishini oshiradi va ularning o‘sishi va rivojlanishiga yordam beradi.

Hozirgi zamonning tez o‘zgarib turgan va talabchan ta‘lim muhitida ta‘lim muassasalari rahbarlarining psixologik kompetensiyalarini rivojlantirishdan foyda ko‘riladi. Psixologik kompetensiyalarga ega bo‘lgan rahbarlar o‘zlarining maktablarda ijobiy o‘zgarishlar keltirishi, o‘quvchilarning natijalarini yaxshilashi, o‘qituvchilarning malakasini oshirishi va umumiy maktab iqlimini yaxshilay oladilar.

Ta‘lim muassasalari rahbarlarining psixologik kompetensiyalarini rivojlantirish nafaqat boshqaruv jarayonining samaradorligini oshirish, balki o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishi va akademik yutuqlariga ham ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Bundan tashqari, psixologik kompetensiyalarning rivojlanishi rahbarlarga ta‘lim muassasasida ijobiy ijtimoiy-psixologik muhitni shakllantirishda, pedagogik jamoaning ish unumdorligini oshirishda va turli xil muammolarni samarali hal qilishda yordam beradi. Ushbu maqola ta‘lim muassasalari rahbarlarining psixologik kompetensiyalarini rivojlantirishning dolzarbligi va ahamiyatini, shuningdek, bu yo‘nalishda xalqaro tajribalarni o‘rganishga bag‘ishlangan.

Zamonaviy ta‘lim tizimida ta‘lim muassasalari rahbarlari ta‘lim sifatini oshirish va boshqaruv jarayonlarini takomillashtirishda muhim o‘rin tutadi. Ularning psixologik kompetensiyalari ushbu jarayonlarning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Bugungi kunda maktablarda faqatgina ma‘muriy ko‘nikmalarga ega bo‘lgan rahbarlar bilan cheklanib qolish yetarli emas. Rahbarlar hissiy intellektni boshqarish, pedagogik jamoani motivatsiya qilish va konfliktlarni samarali hal etish kabi qobiliyatlarga ega bo‘lishlari zarur. Chunki bugungi kunda ta‘lim muassasalari o‘quvchilar, o‘qituvchilar va ota-onalar o‘rtasidagi murakkab ijtimoiy munosabatlar markazida joylashgan.

Psixologik kompetensiyalar rahbarlarga ushbu murakkab vaziyatlarni samarali boshqarishda yordam beradi. Bu qobiliyatlar pedagogik jamoaning ish unumdorligini oshirish, o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga yordam berish va ota-onalar bilan konstruktiv muloqot olib borishda muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, o‘zgaruvchan zamonaviy ta‘lim muhitida rahbarlarning stressni boshqarish va hissiy barqarorlikni saqlash qobiliyati ta‘lim jarayonining barqarorligini ta‘minlash uchun zarurdir.

Psixologik kompetensiyalarning asosiy tarkibiy qismlari. Rahbarlarning psixologik kompetensiyalari bir nechta asosiy tarkibiy qismlardan tashkil topadi. Ular quyidagilarni o‘z ichiga oladi (2-rasmga qarang).

2-rasm. Umumiy oʻrta taʼlim muassasalari rahbarlaridagi psixologik kompetentlikning tarkibiy qismlari

Maktab rahbarlarining psixologik kompetentlikka egalik darajalarini belgilovchi tarkibiy qismlar quyidagicha izohlanadi:

1. **Hissiy intellekt:** Rahbarning oʻz hissiyotlarini aniqlash, boshqarish va boshqalarning hissiyotlarini tushunish qobiliyati. Bu qobiliyat rahbarga stressli vaziyatlarda toʻgʻri qaror qabul qilishda va jamoani birlashtirishda yordam beradi.

2. **Muloqot koʻnikmalari:** Samarali muloqot taʼlim muassasasi rahbari uchun muhim ahamiyatga ega. Rahbarlar oʻqituvchilar va ota-onalar bilan konstruktiv muloqot olib borishi, shuningdek, oʻquvchilarning ehtiyojlarini tushunishi kerak.

3. **Konfliktlarni boshqarish:** Har qanday taʼlim muassasasida turli tomonlar oʻrtasida kelib chiqadigan mojarolarni hal qilish zarurati mavjud. Psixologik kompetensiyalarga ega rahbarlar konfliktlarni konstruktiv tarzda hal qilish yoʻllarini topa oladi.

4. **Motivatsiya koʻnikmalari:** Rahbarlar pedagogik jamoaning samaradorligini oshirish uchun ularni qoʻllab-quvvatlash va ragʻbatlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishi kerak.

Psixologik kompetensiyalarning taʼlim sifatiga taʼsiri. Psixologik kompetensiyalar rahbarlarning nafaqat boshqaruv jarayonlarida, balki taʼlim muassasasining umumiy natijalarida ham sezilarli oʻringa ega ekanligini koʻrsatadi. Hissiy intellektga ega rahbarlar oʻz xodimlarini ilhomlantiradi, ularning ishga boʻlgan qiziqishini oshiradi va oʻquvchilar uchun samarali oʻquv muhitini taʼminlaydi. Masalan, konfliktlarni boshqarish boʻyicha qobiliyatga ega rahbarlar oʻqituvchilar va ota-onalar oʻrtasidagi tushunmovchiliklarni tezda hal qila oladi. Bu esa oʻquvchilarning akademik yutuqlariga ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Shu bilan birga, pedagogik jamoa

ichidagi o‘zaro muloqotni yaxshilash orqali ta’lim jarayonining sifati oshadi. Psixologik kompetensiyalarni rivojlantirish orqali ta’lim muassasalari rahbarlari o‘z muassasasini zamonaviy talablarga mos ravishda boshqarish qobiliyatiga ega bo‘ladi. Bu esa ta’lim tizimining rivojlanishi uchun muhim poydevor hisoblanadi.

Dunyo tajribasida psixologik kompetensiyalarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Masalan, AQShda ta’lim muassasalari rahbarlari uchun hissiy intellekt va stressni boshqarish bo‘yicha maxsus treninglar tashkil etiladi. Yevropa davlatlarida esa psixologik kompetensiyalarni baholash va rivojlantirishga yo‘naltirilgan sertifikatlash dasturlari ishlab chiqilgan. Bu tajribalar ta’lim rahbarlarining boshqaruv qobiliyatlarini sezilarli darajada yaxshilaganini ko‘rsatadi. O‘zbekiston Respublikasida ham ushbu yo‘nalishda qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, ta’lim muassasalari rahbarlari uchun tashkil etilayotgan malaka oshirish kurslarida psixologik kompetensiyalarni rivojlantirishga alohida e’tibor qaratilmoqda. Ushbu treninglar orqali rahbarlarning muloqot ko‘nikmalari, stressni boshqarish va konfliktlarni hal qilish qobiliyatlari takomillashtirilmoqda.

Xulosa qilib aytganda, psixologik kompetensiyalar ta’lim muassasasi rahbarining muvaffaqiyat kalitidir. Ularni rivojlantirish nafaqat ta’lim tizimi uchun, balki jamiyat uchun ham dolzarb ahamiyatga ega.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>
2. Fullan, M. (2007). *The new meaning of educational change* (4th ed.). Teachers College Press.
3. Leithwood, K., & Jantzi, D. (2006). Transformational school leadership for large-scale reform: Effects on students, teachers, and their classroom practices. *School Effectiveness and School Improvement*, 17(2), 201–227. <https://doi.org/10.1080/09243450600565829>
4. Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185–211. <https://doi.org/10.2190/DUGG-P24E-52WK-6CDG>

5. Каримова, Н. А. Духовно-нравственное воспитание школьников в условиях цифровизации / Н. А. Каримова // Образование и наука. — 2021. — № 5. — С. 56–62.
6. Мирзаев, О. К. Роль национальных ценностей в нравственном воспитании учащихся / О. К. Мирзаев // Молодой ученый. — 2020. — № 15. — С. 245–248.

**Research Science and
Innovation House**